

บทที่ 1

บทนำ

ความนำและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ให้ความสำคัญกับความเป็นมาของตนเองมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มาจากแผ่นหนังและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและเป็นกระบวนการ ซึ่งเรียกว่า การศึกษาทางโบราณคดี (Archaeology) การศึกษาดังกล่าวจะใช้วิธีการสำรวจขุดค้นและเก็บรวบรวม ข้อมูลและหลักฐานเพื่ออธิบายขั้นตอนการเจริญเติบโต การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายทางวัฒนธรรม (สลายันต์ ไพรชาญจิตร, 2547) นอกจากนั้นยังมีการเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ในสมัยต่างๆ ที่ได้ศึกษา การที่มนุษย์ทำการศึกษาค้นคว้าเสาะหาที่มาของ แผ่นหนังตนเองนอกจากจะรู้ว่าอยู่ในยุคสมัยใด รูปแบบการใช้ชีวิต ความเชื่อ การประกอบอาชีพ ฯลฯ ว่าเป็นอย่างไรแล้วนั้น อีกสิ่งหนึ่งที่มนุษย์ต้องการคือการได้พบรากของตนเอง สามารถตอบคำถามว่า เราคือใครและเรามาจากไหน

"พิพิธภัณฑสถานจันเสน" คือ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่จัดแสดงวัตถุโบราณที่ถูกค้นพบใน ต.จันเสน อ.ตาคี จ.นครสวรรค์ เมื่อปีพ.ศ.2509 ดร.นิจ นิกูซีระนันท์ (Bennet Bronson and Gorge F.Dale , ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) นักวิชาการผังเมืองในสมัยนั้นได้พบว่า "จันเสน" มีบริเวณที่เป็นเมืองโบราณจาก ภาพถ่ายทางอากาศ (Analysis and Interpretation of Aerial Photographs) และด้วยความสนใจ ดร.นิจ นิกูซีระนันท์ และคณะได้ทำการสำรวจด้วยการลงพื้นที่จริงเพื่อรวบรวมวัตถุโบราณบางส่วน คณะผู้สำรวจได้นำภาพถ่ายและหลักฐานไปเสนอต่อเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต่อมากรมศิลปากรได้มอบหมายให้ นายชิน อยู่ดี นายสมพร อยู่โพธิ์และคณะออกไปสำรวจทำแผนที่ ขึ้น ทะเบียน จัดทำรายงานการสำรวจเมืองโบราณจันเสนและรวบรวมโบราณวัตถุไว้เป็นหลักฐานจำนวน หนึ่ง ต่อมาทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประเทศไทย กรมศิลปากร คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรซึ่งนำโดย รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ร่วมกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเพนซิลวาเนีย ได้ จัดคณะสำรวจเมืองจันเสนขึ้น โดยการสำรวจดังกล่าวได้ดำเนินการขุดค้น 2 ระยะ (พ.ศ.2511 และ พ.ศ.2512) รวมเวลาดำเนินการทั้งหมดกว่า 6 เดือน การขุดค้นครั้งนี้ทำให้เห็นพัฒนาการชุมชนโบราณ อย่างเป็นระบบทั้งยังพบว่ามีการติดต่อกับชุมชนภายนอกอีกด้วย โบราณวัตถุที่ค้นพบมีตั้งแต่

โบราณวัตถุที่ทำด้วยดินเผา โบราณวัตถุที่ทำด้วยหิน โบราณวัตถุที่ทำด้วยโลหะและโบราณวัตถุที่ทำด้วยสำริด รายงานผลการสำรวจสามารถสรุปได้จากโบราณวัตถุว่าจินเสนเป็นชุมชนโบราณที่มีพัฒนาแรกเริ่มจากยุคโลหะตอนปลาย (พ.ศ.344-543) และยุคที่รุ่งเรืองที่สุดคือยุคทวารวดี (พ.ศ.1143-1343) และสันนิษฐานว่าระยะสิ้นสุดของเมืองโบราณจินเสนอยู่ในสมัยทวารวดีตอนปลาย (พ.ศ.1343-1593) ซึ่งสาเหตุการร้างของเมืองน่าจะมาจากการตั้งเมืองหลวงขอมขึ้นที่ลพบุรี (พ.ศ.1643-2343) อีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยตอกย้ำถึงการเป็นชุมชนที่มีเรื่องราวความเป็นมาที่เก่าแก่ก็คือการมีตำนานจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่เล่าต่อๆ กันมาจนปัจจุบัน ไม่ว่าจะป็นตำนานเรื่องการสร้างเมืองสามแสน หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับเสียงปีพาทย์จากบุง (หนองน้ำเล็กๆ ภายในท้องถื่น) ชุมชนจินเสนในปัจจุบันจากการสอบถามจากคนในท้องที่พบว่าการอพยพมาตั้งถิ่นฐานเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ,2539) โดยบรรพบุรุษของชาวบ้านผู้อพยพมาตั้งรกรากนั้นมีความหลากหลายกันทางเชื้อสาย เช่น ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนแคะ คนไทยแม่น้ำแถบอำเภออินทร์บุรี ลาวพวน ลาวเงี้ยว ลาวเวียง ไทเบ็งและชาวอีสาน เป็นต้น โดยส่วนใหญ่เข้ามาตั้งรกรากเพราะมีการสร้างรางรถไฟพาดผ่าน อาชีพส่วนใหญ่คือทำการเกษตรกรรมเพราะจินเสนมึระบบชลประทานที่ดี และทำการค้าขายตามลำดับ ชาวจินเสนในปัจจุบันเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่ายและมีความเป็นมิตร (วรวิรี บำรุงพงศ์,2544) ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนคือวัดจินเสนที่มีพระนักพัฒนาอย่างพระครูนิสัยจรรย์คุณหรือหลวงพ่อโอด เจ้าอาวาสองค์ก่อน (พ.ศ.2493-2532) ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานจินเสน และต่อมาเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันพระครูนิวสุธรรมจันทร์สานต่อเจตนารมณ์จนสำเร็จ

พิพิธภัณฑสถานจินเสนสร้างขึ้นตามแนวคิดของพระครูนิสัยจรรย์คุณ (เจ้าอาวาสองค์ก่อน) ผู้ก่อตั้งว่าต้องการรวบรวมโบราณวัตถุและหลักฐานต่างๆ อันเป็นรากฐานสำคัญสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองจินเสนเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ของคนในชุมชนจนถึงคนภายนอก และอีกเหตุผลหนึ่งคือการที่ชาวบ้านลักลอบขุดโบราณวัตถุอย่างตามโคกจินเสนเพื่อขายพ่อค้าของเก่า (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ,2539) พิพิธภัณฑสถานจินเสนก็สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2539 ด้วยการดำเนินการของพระครูนิวสุธรรมจันทร์เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันโดยใช้งบประมาณทั้งหมดกว่า 40 ล้านบาทโดยเงินทุกบาทมาจากการระดมทุนของคนในชุมชน พิพิธภัณฑสถานจินเสนสร้างขึ้นในบริเวณวัดจินเสน ได้รับการออกแบบโดย อ.วนิดา พึ่งสุนทร (ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล,2541) เป็นอาคารที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี ออกแบบได้นำลักษณะสถาปัตยกรรมของสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในสมัยทวารวดีมาเป็นพื้นฐานในการออกแบบ และได้ใช้พื้นที่ใช้ด้านล่างฐานของคัมภีระเจดีย์เป็นอาคารพิพิธภัณฑสถานแสดงวัตถุโบราณ กล่าวคือ ด้านบนเป็นของคัมภีระเจดีย์ที่ประดิษฐานหลวงพ่อนาคพระพุทธรูปหินทรายปางนาคปรก

สมัยลพบุรีอันเป็นที่เคารพสักการะของชาวจันเสน และพื้นที่อาคารส่วนล่างถูกออกแบบให้เป็น พิพิธภัณฑ์สำหรับเก็บรักษาและจัดแสดงวัตถุโบราณกว่า 3,000 ชิ้น การจัดแสดงนั้นได้เสนอเรื่องราว ทางด้านประวัติศาสตร์และการพัฒนาถิ่นฐานของเมืองจันเสนและเมืองใกล้เคียง รวมถึงวัฒนธรรม การวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เปิดให้ประชาชนเข้าชมทุกวันโดยไม่คิดค่าเข้าชม นอกจากนี้ยังเป็น สถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาและสืบสานประเพณีต่างๆ ของคนในท้องถิ่นด้วย ในบริเวณพิพิธภัณฑ์ จันเสนยังมีศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุดประชาชนสยามบรมราชกุมาร อาคารกลุ่มสตรีทอผ้าที่กระตุก กิจกรรมยุวมัคคุเทศก์ กลุ่มชมรมของฝากพิพิธภัณฑ์จันเสน ร้านค้าชุมชน ทุกกิจกรรมทุกความ เคลื่อนไหวล้วนมาจากการอาสาสมัครและจัดการโดยคนในท้องถิ่นโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องความ หลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยความเคลื่อนไหวต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์จันเสนและในท้องถิ่นยังคงมีอยู่ อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าชุมชนจันเสนมีการบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม อย่างไรในการก่อตั้งและขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์ดำรงอยู่ เพราะทั้งในการก่อตั้งและการจัดการให้ดำรง อยู่เช่นนั้นไม่ใช่เรื่องเล็กและเรื่องง่ายเลยทีเดียว

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1.ศึกษาสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจันเสนที่ส่งผลต่อการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์
- 2.ศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจันเสนในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของ พิพิธภัณฑ์จันเสน

ปัญหำนำการวิจัย

- 1.ชุมชนจันเสนมึสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร จึงส่งผลให้เกิดโครงการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์ชุมชน
- 2.ชุมชนจันเสนมีการบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการก่อตั้งและดำรงอยู่ของ พิพิธภัณฑ์จันเสนอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจันเสนที่ส่งผลให้เกิดการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ ในการก่อตั้งและร่วมขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์จันเสนได้ดำรงอยู่ได้ปัจจุบันและอนาคต โดยกลุ่มเป้าหมายจะประกอบไปด้วยคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในพิพิธภัณฑ์ องค์กรต่างๆ ภายในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมและนักท่องเที่ยวที่เข้าชมพิพิธภัณฑ์ ซึ่งในระยะแรกของการวิจัย ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลเอกสารก่อน หลังจากนั้นจึงจะเก็บข้อมูลภาคสนาม (field work) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) และนำมาสรุปเป็นผลการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

คำศัพท์ในการวิจัย	ความหมาย
พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น	หมายถึงพิพิธภัณฑ์จันเสน ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์
ชุมชน	หมายถึงผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณ ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์
ชุมชนจันเสน	กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในจันเสนในการร่วมกันก่อตั้งและจัดการขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์จันเสนดำรงอยู่
การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์	การริเริ่มโครงการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนจันเสน

คำศัพท์ในการวิจัย

ความหมาย

การธำรงรักษา

การดำเนินการใดๆ ก็ตามที่ทำให้
พิพิธภัณฑ์จันเสนคงอยู่ได้ ไม่ต้องปิดตัวลง

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารที่มีรูปแบบใดๆ ก็ตามของคน
ในชุมชนที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการ
ก่อตั้งและขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์จันเสน
ธำรงอยู่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.การได้องค์ความรู้ในการศึกษาถึงสภาพสังคมของชุมชนที่ส่งผลให้เกิดการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์
ท้องถิ่นที่ก่อตั้งโดยคนในชุมชนและดำเนินการโดยคนในชุมชน
- 2.การได้องค์ความรู้ในการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมกัน
ก่อตั้งและขับเคลื่อนให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของสามารถธำรงอยู่ได้